

Profesor Stanisław Sokołowski, klasyk geologii tatrzańskiej

Jerzy B. Miecznik¹

Professor Stanisław Sokołowski, a classic geologist of the Tatra Mountains. Prz. Geol., 65: 211–218.

Abstract. Professor Stanisław Sokołowski (1900–1990), a graduate of the Jagiellonian University in Kraków, was a distinguished Carpathian geologist, particularly meritorious in research of the Tatra Massif. He specialized in geological mapping and tectonics, conducting research on the Sub-Tatric nappes, was a co-author and co-editor of geological maps of the Tatra Mts. and the Carpathians, and the author of synthetic tectonic reports on these mountain ranges. He worked for many years as a professor at the Polish Geological Institute in Warsaw. Stanisław Sokołowski was one of the contributors to the first international Tectonic map of Europe (1962–1964). He was a geological expert in the field of dam construction and landslide hazard, and a researcher of thermal waters in the Tatra region. As a soldier, Stanisław Sokołowski participated in the defense of Lviv in 1918, during the Polish-Bolshevik War of 1920, and in the defensive war against the German and Soviet aggression in 1939.

Keywords: Geology of the Carpathians and the Tatra Mountains, first international Tectonic map of Europe, Polish Geological Institute in Warsaw

W tym roku mija 27 rocznica śmierci profesora Stanisława Sokołowskiego (1900–1990), wybitnego geologa tatrzańskiego i karpaccykiego, kartografa, stratygrafa, tektonika, redaktora, autora ekspertyz geologicznych do projektów zapór i zbiorników wodnych, odkrywcy wód termalnych na Podhalu (Goetel, 1966; Michalik, 1970; Sikora, 1970; Rühle, 1980; Znosko, 1990, 1992; Wójcik, 2000).

Stanisław Euzebiusz Sokołowski urodził się 14 sierpnia 1900 r. w Zakopanem. Jego ojcem był Stanisław Piotr Sokołowski (1865–1942), leśnik, profesor Wyższej Szkoły Lasowej we Lwowie i Uniwersytetu Jagiellońskiego, naukowy doradca w majątkach leśnych Polskiej Akademii Umiejętności i Fundacji Kórnickiej Zamoyskich, zaś matką Agnieszka z Walczaków, zakopiańska góralka, nauczycielka koronkarstwa. Dziadek Seweryn Tytus Sokołowski pochodził z okolic Złoczowa na Podolu, był leśnikiem i powstańcem styczniowym. Stanisław Sokołowski miał siostrę i czterech braci, wszystkich bardzo dobrze wykształcono, trzej bracia zostali profesorami wyższych uczelni, a siostra docentem. Warto wspomnieć, że w historii polskiego taternictwa jest wyróżniany okres Sokołowszczyzny (1921–1926), odpowiadający czasom dużej aktywności grupy wspinaczy skupionych wokół najstarszych braci Sokołowskich – Mariana i Adama, która przyczyniła się do wydzwignięcia polskiego taternictwa z wojennej zapaści. Stanisław nie zaliczał się do najczynniejszych członków Sokołowszczyzny, ale zdobyte umiejętności taternicze wykorzystywał podczas badań geologicznych w Tatrach (Sokołowski, 1948; Chwaściński, 1979; Paryscy, 1995; Sroka, 2000; Wójcik, 2000).

W latach 1906–1911 Sokołowski uczył się w szkole ludowej w Zakopanem, następnie w VIII Gimnazjum we Lwowie (1911–1914) i w prywatnym gimnazjum realnym w Zakopanem (dzisiaj LO im. Oskara Balzera), gdzie jak podaje Zbigniew Wójcik (2000), pod wpływem nauczycieli Konstantego Steckiego i Gustawa Wuttkego zainteresował się naukami przyrodniczymi. Jednak z powodu wojny

maturę zdał dopiero w 1920 r. Wcześniej, w listopadzie 1918 r. zgłosił się jako ochotnik do wojska i do połowy stycznia 1919 r. uczestniczył w polsko-ukraińskich walkach o Lwów w pociągu pancernym „Odsiecz”. Zaś wkrótce po maturze, od lipca do listopada 1920 r. walczył w wojnie polsko-bolszewickiej pod Warszawą oraz na południowo-wschodnich rubieżach, między Stanisławowem a Szeptówką. Za zasługi i męstwo został odznaczony Krzyżem Obrony Lwowa (1919) i Krzyżem Walecznych (1920) (Sokołowski, 1954a; Znosko, 1990; Wójcik, 2000).

Jeszcze w grudniu 1920 r. podjął studia na Akademii Górniczej w Krakowie, korzystając z możliwości zapisów na uczelnię młodzieży, która powracała z frontu do ostatnich dni listopada (Białas & Szybiński, 1959). W styczniu 1921 r. przeniósł się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studiował geologię i biologię, był wolontariuszem w katedrze mineralogii u prof. Stefana Kreutza i w katedrze paleontologii u prof. Jana Nowaka, gdzie w 1924 r. uzyskał asystenturę. Jeszcze w trakcie studiów podjął badania w Tatrach i stwierdził, że w liasie reglowym istnieją dwie różne facje (Sokołowski, 1925), co później dało podstawę do wyróżnienia w Karpatach wewnętrznych dwóch jednostek tektonicznych: regłowej dolnej (kryżniańskiej) i regłowej górnej (choczańskiej) (Goetel, 1966; Sikora, 1970). Z zainteresowaniami Sokołowskiego pasmem reglowym wiązały się jego bliskie kontakty z prof. Walerym Goetlem i dr. Ferdynandem Rabowskim, którzy przygotowywali pierwszą syntezę budowy geologicznej regli (Rabowski & Goetel, 1925), ich wspólne wycieczki w Tatry i dyskusje (Sokołowski, 1973). W 1929 r. uzyskał doktorat na podstawie pracy „Przyczynek do budowy geologicznej okolic Żywca” napisanej pod kierunkiem prof. Jana Nowaka. Po objęciu przez Nowaka katedry geologii po zmarłym prof. Władysławie Szajnosze, Sokołowski przeniósł się tam i pozostawał u boku swego mentora do wybuchu wojny jako asystent, a następnie adiunkt (od 1934 r.). W latach 1929–1932 był dodatkowo asystentem w

¹ jerzybartm@gmail.com.

Ryc. 1. Stanisław Sokołowski w latach młodości. Fot. 1, 4 i 12 ze zbiorów rodzinnych

Wydziale Ropy i Soli Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie. W lipcu 1926 r. powołano go na szkolenie do Szkoły Podchorążych Rezerwy przy 20 p.p. w Krakowie, ale po odroczeniu szkolenia we wrześniu został w 1927 r. na podstawie orzeczenia komisji lekarskiej zwolniony ze służby wojskowej (Sokołowski, 1954a).

Brzemienne w skutki badania liasu były zaledwie pierwszym krokiem Sokołowskiego w jego wieloletnich studiach nad serią reglową Tatr. W 1930 r. wspólnie z prof. Walerym Goetlem opublikował poważną, klasyczną dziś rozprawę o tektonice serii reglowej okolic Zakopanego (Goetel & Sokołowski, 1930; Passendorfer, 1978, 1983; Wójcik, 2009). Tak wspominał pół wieku później okoliczności zawiązania się tej kilkuletniej ścisłej współpracy (Sokołowski, 1973):

„Owe lata były też okresem rozwijania się idei i przygotowania projektu parku narodowego w Tatrach. Ojciec mój, prof. S. Sokołowski, leśnik, od lat pracował nad odnowieniem lasów tatrzańskich w części nabytej przez W. Zamoyńskiego (...) Dla przedstawienia warunków siedliskowych odnowienia konieczne było opracowanie do planu zalesień mapy podglebia skalnego, więc mapy geologicznej... Dla uzyskania jej przeprowadziłem badania rewiru między Bystrą a Małą Łąką, a na planie leśnym w skali 1 : 10 000 wykonałem mapę geologiczną, wnoszącą wiele nowych szczegółów do mapy V. Uhliga z Atlasu Geol. Galicji.

U mego Ojca w willi »Ornak« często odbywały się spotkania dyskusyjne związane z projektem parku, w których brali udział J.G. Pawlikowski, W. Szafer (mieszkający z rodziną na letnisku w »Ornaku«), W. Goetel i wielu innych pracowników nauki, leśników. Na jednym ze spotkań oglądano plan rewiru regli zakopiańskich wraz z wykonaną na nim mapą geologiczną. Wtedy W. Goetel, ujrawszy mapę, zaproponował mi wspólne opracowanie całych regli między Suchą Wodą i Małą Łąką”.

W budującej rejon badań płaszczowinie autorzy rozprawy wydzielili trzy zasadnicze elementy tektoniczne o różnych profilach stratygraficznych: dygitację Suchego Wierchu, synklinę Czerwonej Przełęczy i dygitację Krokwi, różnice w profilach stratygraficznych tłumacząc różnicowaniem warunków sedymentacyjnych w basenie triasu i jury. Była to nowatorska w Tatrach analiza zjawisk tektonicznych w ujęciu przestrzenno-czasowym, (tektonogenetycznym), ilustrowana mapą w skali 1 : 20 000, serią przekrojów geologicznych i rysunkami obrazującymi rozwój struktury pasma reglowego (Sikora, 1970; Znosko, 1992). Przyjęta koncepcja budowy regli zakopiańskich utrzymała się przez długie lata. Obraz zmienił się po wprowadzeniu nowych wydziałów stratygraficznych w triasie reglowym i wykonaniu szczegółowego zdjęcia geologicznego.

Ważną i zapewne najbardziej znaną publikacją Sokołowskiego jest monografia „Tatry Bielskie. Geologia zbroczy południowych”, poświęcona wschodniemu odcinkowi serii reglowej. Badania terenowe Sokołowski prowadził w latach 1927–1933, po raz pierwszy był w Tatrach Bielskich w 1924 r. z dr. Ferdynandem Rabowskim, którego podziwiał i jak wspominał to praca Rabowskiego „Budowa Tatr. Pasma reglowe”, ogłoszona wspólnie z Goetlem (Rabowski & Goetel, 1925), oraz jego rękopiśmienne materiały kartograficzne były punktem wyjścia do badań własnych. We wprowadzeniu do swojej rozprawy wspominał także: „W czasie badań partyj skalnych napotkałem wiele miejsc, następujących poważne trudności taternicze. Pokonanie ich ułatwił mi mój brat śp. Marian, liną i sercem związany ze mną towarzysząc wypraw w skalne urwiska i »pionowe trawniki« Tatr Bielskich...” (Sokołowski, 1948). Praca została opublikowana dopiero po wojnie, w języku polskim w 1948 r. i po francusku w 1950 r. Wiele uwagi Sokołowski poświęcił stosunkowi serii reglowej Tatr Bielskich do trzonu krystalicznego i jej kontaktowi z triasem wierchowym, jako pierwszy wyraził przypuszczenie, że zlepieniec koperszadzki odpowiada utworom werrukanu Niżnich Tatr. Rozpozniomował utwory jurajskie i kredowe, wyróżniając w strukturze pasma tylko jedną płaszczowinę, reglową dolną, zbudowaną z dwóch dygitacji: Hawrania i Palenicy, rozdzielonych strefą synklinalną Murania. Zajmował się także morfogenezą Tatr Bielskich, tłumacząc ich wyjątkową w tatrzańskim paśmie reglowym wyniosłość nałożeniem się czynników tektonicznych (elewacja tektoniczna z kulminacją w strefie Hawrania i Placziwej Skały) i petrograficznych (odporne wapienie murańskie tworzące szczytowe partie masywu), a dodatkowo głębokim wyerodowaniem w miękkich osadach dolnego triasu subsekwentnej Doliny Zadnich Koperszadów. Praca spotkała się z wysoką oceną w czechosłowackiej literaturze geologicznej i geograficznej, a mapa obszaru badań została włączona do mapy geologicznej czechosłowackiej części Tatr (Sokołowski, 1948; Goetel, 1966; Sikora, 1970; Passendorfer, 1978).

W trudnym okresie budowy nowej Polski i zmagania z wielkim kryzysem gospodarczym w latach 1929–1935 brakowało środków na rozpoznawanie geologii Tatr, a istniejące kierowano przede wszystkim na badania służące celom utylitarnym. W Karpatach prowadzono poszukiwania ropy naftowej, co wymagało pogłębiania wiedzy o ich budowie geologicznej, w czym uczestniczyła cała grupa geologów kartujących i naftowych, wzmocniona przez geologów tatrzańskich i pienińskich (Rabowski, Sokołowski, Horwitz). Badania w Karpatach fliszowych Sokołowski

Ryc. 2. Sliac w Karpatach Słowackich, III Zjazd Asocjacji Karpackiej w Czechosłowacji w 1931 r. Od lewej: dr Marian Książkiewicz, dr Stanisław Sokołowski, dr Kamila Skoczylas-Ciszewska. Fot. 2, 7 i 9 z Biul. Inst. Geol., 248, 1970

Ryc. 4. Stanisław Sokołowski (z lewej) z ojcem prof. Stanisławem Piotrem Sokołowskim i bratem Janem w Krakowie

prowadził od początku swojej działalności, najpierw w związku z doktoratem. We współpracy z dr Jadwigą Burtanówną badał czołową strefę płaszczowiny magurskiej na obszarze od Żywca po Gorlice, kontynuując prace po wojnie, ich wyniki zostały przedstawione dopiero w 1956 r. (Burtan & Sokołowski, 1956). Z Burtanówną i dr. Marianem Książkiewiczem zajmował się przebiegiem stwierdzonego na pograniczu kredy dolnej i górnej poziomu radiolarytowego w aspekcie jego przydatności do korelacji utworów fliszowych (Burtan i in., 1933). Pod koniec lat 20. wykonał zdjęcie roponośnej strefy skibowej na arkuszu

Dobromil, dokonując istotnych zmian w obrazie strukturalnym rejonu (Sokołowski, 1930, 1931), a potem szczegółowo zdjęcie doliny Dunajca między Tropiem a Kurowem. Wypełniło ono lukę między dość zaawansowanymi pracami kartograficznymi uczniów prof. Nowaka na obszarze karpackim na zachód od Dunajca i badaniami geologów naftowych na roponośnych obszarach położonych na wschodzie (Sokołowski, 1936; Sikora, 1970). Aktualność zdjęć potwierdzono w 1961 r. podczas XXXIV Zjazdu PTG w Krośnie (Goetel, 1966). W roku 1934 Sokołowski i Książkiewicz uczestniczyli w końcowym etapie trwającej kilka lat głośnej wyprawy prof. Juliana Tokarskiego w mało znane Góry Czywczyńskie. Ich zadaniem było zbadanie tektoniki strefy występowania rozpoznawanej mineralizacji manganowej (Książkiewicz & Sokołowski, 1934). Surowcowo-górnicy charakter miały badania Sokołowskiego i Walewskiego nad złożem węgla brunatnego w płacie miocenu na fliszu karpackim w Grudnie Dolnej (Sokołowski & Walewski, 1935). W sezonach 1936 i 1938 Sokołowski powracał w Tatry, gdzie pracował nad szczegółowym zdjęciem geologicznym obszaru między dolinami Małej Łąki i Kościeliskiej w Tatrach, w celu wyjaśnienia stosunku płaszczowiny reglowej dolnej do reglowej górnej i stratygrafii tatrzańskiego eocenu (Sokołowski, 1954a).

Ważne miejsce w dorobku Stanisława Sokołowskiego zajęły prace kartograficzne służące realizacji projektów zbiorników wodnych na Dunajcu z zaporami w Czchowie i Rożnowie. Geologia stosowana miała już pewną tradycję w Katedrze Geologii UJ. W czasach prof. Szajnochy rozwijał ją dr Wiktor Kuźniar, a po przejściu katedry przez prof. Nowaka, który doceniał znaczenie tych badań, powstała Stacja Badań Mechaniki Gruntów, pierwsza tego typu placówka w Polsce, kierowana przez inż. Wojciecha Pogany'ego (Kleczkowski, 1962; Czarniecki, 1964; Michalik, 1970). Wspomniane wcześniej prace kartograficzne Sokołowskiego w dolinie Dunajca służyły przede wszystkim planowanym inwestycjom hydrotechnicznym. Sporządził on mapę geologiczną obszaru w skali 1 : 25 000, a dla Zakładu Energetycznego w Rożnowie w skali 1 : 10 000. Z powodu słabej jakości podkładu topograficznego prawdopodobnie po raz pierwszy użył wtedy zdjęć lotniczych (Michalik, 1970). Wiadomo, że z map korzystał w 1933 r. prof. Maurice Lugeon zaproszony do wydania opinii o budowie zapory (Malinowski, 1960), który sławę zawdzięczał nie tylko tektonice alpejskiej, ale także jako światowy ekspert w dziedzinie zapór wodnych (Krajewski, 1955). Sokołowski był wytrawnym geologiem terenowym, a inżynierski cel opracowania stawiał przed nim dodatkowe wymagania, z którymi radził sobie świetnie dzięki praktycznemu umysłowi, wyobraźni i wielkiej skrupulatności. W latach 1938–1939 wspólnie ze Stanisławą Guzikówną podjął realizację mapy południowych zboczy pasma gubałowskiego między Witowem a Poroninem w skali 1 : 5000 na potrzeby opracowań planistycznych tzw. strefy uzdrowiskowej Witów–Bukowina. Z powodu wybuchu wojny praca została przerwana i dokończona w latach 1946–1950 (Sokołowski, 1954a).

Zmobilizowany w sierpniu 1939 r. Stanisław Sokołowski w dniach 2–17 września walczył jako strzelec w 20 pułku piechoty 6 Dywizji Piechoty Armii „Kraków”, która pod naporem wojsk niemieckich cofała się na wschód w kierunku południowej Lubelszczyzny, a potem w grupie „Kowel” płk. Leona Koca, która po wkroczeniu do Polski wojsk sowieckich przedarła się z Wołynia na zachód, na Lubelszczyznę, staczając potyczki i bitwy z Sowiecami

i Niemcami, a następnie skierowała na południe z zamiarem przebicia się na Węgry. Po osaczeniu oddziału Sokołowskiego przez Sowietów w Nalepach w Puszczy Solskiej podjął on z kilkoma podchorążymi ucieczkę, jednak podczas próby sforsowania Sanu 15 października 1939 r. został ujęty przez Niemców. W obozach jenieckich w Nisku, Krakowie-Dębiu, Mühlberg, IVB, Hohnstein IVA i Oschatz IVG spędził 3 lata (Sokołowski, 1967). W pośmiertnym wspomnieniu o Stanisławie Sokołowskim prof. Jerzy Znosko (1992) podał, że do jego uwolnienia przyczynił się ówczesny okupacyjny dyrektor Instytutu Geologicznego (Amt für Bodenforschung) Roland Brinkmann*, jednak w późniejszym artykule poświęconym Brinkmannowi tego wątku już nie podejmował (Głazek & Znosko, 2003). Według przekazu rodzinnego (inf. ustna Pani Anny Walenty, siostrzenicy Sokołowskiego, 2016) rolę w uwolnieniu Stanisława miał odegrać inż. Wojciech Pogany. Tak czy owak, zaraz potem (16 października 1942 r.) Brinkmann zatrudnił Sokołowskiego w krakowskim oddziale (nominalnie centrali) instytutu.

W latach 1942–1944 Sokołowski pracował nad arkuszem Cieszyn „Przeglądowej mapy geologicznej Polski” w skali 1 : 300 000 i kontynuował badania w Tatrach Bielskich (Sokołowski, 1967). W czerwcu 1944 r. ożenił się z Ireną Stanisławą z domu Jahn, absolwentką Wydziału Prawa UJ, z ich związku urodziło się dwóch synów: Marek (1945–1994; prawnik) i Stanisław Witold (1947; bibliotekarz) (Wójcik, 2000).

Po ucieczce Niemców z Krakowa Stanisław Sokołowski wrócił 18 stycznia 1945 r. do Zakładu Geologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale wskutek nieporozumień z ówczesnym jego kierownikiem prof. Julianem Tokarskim zdecydował się na odejście (Wójcik, 2000). Nie skorzystał z propozycji prof. Walerego Goetla, ówczesnego rektora Akademii Górniczej (od 1949 r. AGH), objęcia profesury na uczelni, nie zdecydował się także na profesurę na Uniwersytecie Wrocławskim, przyjął natomiast zaproszenie dyrektora Karola Bohdanowicza do Państwowego Instytutu Geologicznego (Maślankiewicz, 1950; Kamieński, 1970). Bez wątpienia praca geologa polowego bardziej odpowiadała jego zamiłowaniom i temperamentowi niż rola nauczyciela akademickiego.

W dniu 31 maja 1945 r. Sokołowski objął stanowisko kierownika Wydziału Geologii Technicznej w PIG, początkowo w Krakowie, a od grudnia 1948 r. w Warszawie (Sokołowski, 1954; Wójcik, 2000). Wspólnie z Kazimierzem Guzikiem zajmował się w 1945 r. szczegółowym rozpoznaniem warunków geologiczno-inżynierskich doliny Prądnika k. Ojcowa w związku z projektowanym zbiornikiem wodnym dla zaopatrzenia Krakowa w wodę. W latach 1946–1947 prowadził z udziałem J. Burtanówny badania nad warunkami geologiczno-inżynierskimi budowy zapory wodnej na Rabie w Dobczycach, a w okresie 1946–1951 zajmował się na dużą skalę badaniami w pienińskim pasie skałkowym między Czorsztynem a Sromowcami. Szczegółowe zdjęcie geologiczne przełomu Dunajca w Niedzicy, z użyciem wierceń i rowów badawczych, dostarczyło ogromnego materiału dokumentacyjnego na potrzeby projek-

owanej zapory, ale przyniosło też odkrycie o podstawowym znaczeniu dla interpretacji budowy i tektogeny pienińskiego pasma skałkowego. Stwierdzenie przez Sokołowskiego ciągłego przejścia między malmoneokomem i wyróżnionym przez Horwita cenomanem dolnym i środkowym starszej osłony skałkowej, pozwoliło później Birkenmajerowi na zakwestionowanie górotwórczej fazy pienińskiej przyjmowanej przez Andrusova między aptem a albem (Sokołowski, 1954b; Birkenmajer, 1954, 1965; Sikora, 1970). Wspominał potem Sokołowski: „W problemie Czorsztyna należy zwrócić uwagę na swoistą atmosferę, w której pracę wykonywałem. Będąc przeciwnikiem realizacji zbiornika, w orzeczeniu swym dałem absolutnie bezstronne oświetlenie warunków geologicznych podłoża projektowanej zapory” (Sokołowski, 1954a). Na omawiany okres szczególnych zainteresowań Sokołowskiego geologią inżynierską przypada również jego aktywność w zakresie badań osuwisk. Za wzorcową w tej dziedzinie uznano jego pracę na temat osuwiska w Sadowiu na linii kolejowej Tunel–Kraków (Sokołowski, 1947), ale uwaga Sokołowskiego kierowała się na Karpaty, gdzie widział największe zagrożenie osuwiskami (Michalik, 1970).

W marcu 1949 r. Stanisław Sokołowski objął stanowisko naczelnika Wydziału Geologii Regionalnej, a w styczniu 1953 r. funkcję kierownika Zakładu Zdjęć Geologicznych, którą pełnił do czerwca 1955 r., kiedy poprosił o zgodę na przejście na stanowisko samodzielnego pracownika nauki. W 1952 r. habilitował się na Akademii Górniczo-Hutniczej na podstawie przygotowanej przed wojną rozprawy o geologii Tatr Bielskich. W roku 1954 został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1964 profesorem zwyczajnym.

Już w 1946 r. Stanisław Sokołowski rozpoczął starania o realizację „Szczegółowej mapy geologicznej Tatr Polskich” w skali 1 : 10 000. Pod jego naukowym kierunkiem zaczęła działać grupa kartograficzna w składzie: Ludwik Watycha, Andrzej Michalik i Kazimierz Guzik, z czasem poszerzana o nowych współpracowników. W 1949 r. podjęto w PIG prace wydawnicze prowadzone równoległe z pracami zdjęciowymi, a w 1955 r. na redaktorów mapy zostali powołani prof. Stanisław Sokołowski i doc. Kazimierz Guzik (Guzik, 1959; Piotrowska & Wójcik, 2008). Był to czas powrotu Sokołowskiego w Tatry, choć tak naprawdę to nigdy się z nimi na dobre nie rozstał. Zaraz po wojnie zajął się niepublikowanymi, rękopiśmiennymi materiałami Rabowskiego i na prośbę rodziny, zgodnie z jego życzeniem, doprowadził do ich wydania, niektóre osobiście przygotowując do druku (Rabowski, 1954a, b). Natomiast obszerny materiał dokumentacyjny do zdjęcia strefy wierzchowej Tatr przekazał do opracowania dr. Zbigniewowi Kotańskiemu, kontynuatorowi badań strefy wierzchowej (Rabowski, 1959). Nie była to jedyna inicjatywa Sokołowskiego w zakresie publikowania materiałów po zmarłych podczas wojny wybitnych geologach polskich. Przygotował także do druku zachowaną część cennej rozprawy Bohdana Świdorskiego o Karpatach (Świdorski, 1952), a wobec zaginięcia oryginalnych map i przekrojów, uzupełnił ją opracowaną wspólnie z J. Burtan mapą tekto-

* O prof. Brinkmannie pisano wielokrotnie, do pewnego czasu nie zawsze przychylnie. Był on wybitnym uczonym, a jego pomoc udzielana polskim geologom, łącznie z wyciąganiem ich z Auschwitz (Świdorski, Zwierzycki, Guzik), zasługuje na pamięć i uznanie. Działalność Brinkmanna sprawiła, iż instytut stał się w latach okupacji niemieckiej przechowalnią polskiej kadry geologicznej, także żydowskiego pochodzenia (Horwitz), a jednocześnie ważnym ośrodkiem pracy konspiracyjnej dla Państwa Podziemnego, z czego Brinkmann zdawał sobie sprawę (Rühle & Tyski, 1989; Smulikowski, 1994; Głazek & Znosko, 2003; Miecznik, 2014a, b, 2015, 2016).

niczną Karpat północnych. Przyczynił się ponadto do wydania arkusza Rabka „Mapy geologicznej Karpat” w skali 1 : 50 000 autorstwa Świderskiego, zaś rękopiśmienne materiały pienińskie po Ludwiku Horwitu przekazał do opracowania doc. Krzysztofowi Birkenmajerowi (Horwitz, 1963), badaczowi struktury pasa skałkowego. W latach 50. podjął on na nowo badania eocenu numulitowego wzdłuż północnego brzegu Tatr Polskich (Sokołowski, 1959a) i rozpoczął szczegółowe rozpoznanie strefy reglowej między Kopami Sołtysimi a Białką (Sokołowski, 1978).

Profesor Sokołowski wraz z profesorem Edwardem Passendorferem byli inicjatorami i organizatorami XXXII Zjazdu PTG w Tatrach i na Podhalu w 1959 r., „wielkiego wydarzenia w historii poznania geologii Tatr” (Passendorfer, 1978), w którym uczestniczyło ponad 400 osób, aż 84 gości z zagranicy, nie tylko z tzw. krajów demokracji ludowej, ale także m.in. z Austrii, Francji i USA. Zjazd uzyskał wysokie oceny za granicą, a trzeba przypomnieć, że działo się to niedługo po uchyleniu polskiej granicy w następstwie Października 1956 r. (Sprawozdanie, 1961; Sikora, 1970; Passendorfer, 1978). Z okazji zjazdu Sokołowski przygotował dwie syntetyczne rozprawy „Zarys geologii Tatr” i „Uwagi o wynikach nowych badań nad tektoniką Tatr”, (Sokołowski, 1959b, 1961), w pierwszej przedstawiając ogólny dorobek geologii tatrzańskiej, zaś w drugiej „właściwie pierwszą kompletną syntezę tektoniczną Tatr polskich od czasów V. Uhliga” (Sikora, 1970). Profesor Wójcik (1988) zauważył, że syntez geologiczne Tatr ukazywały się drukiem wówczas, gdy odchodziła już epoka, w której wyrosły. „Staszicowe »O ziemiorodztwie Karpatów i innych gór i równin Polski« z 1815 r. było pokłosiem dorobku przyrodników epoki oświecenia. Osiągnięcia XIX w. podsumował Wiktor Uhlig w drukowanej w latach 1897–1899 rozprawie »Die Geologie des Tatrgebirges«”. Można dodać, że synteza Sokołowskiego stanowi zamknięcie okresu klasycznych badań nad płaszczowinową budową Tatr, które zapoczątkował Lugeon podczas pamiętnej wycieczki Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Karpaty w 1903 r., a rozwijali w kolejnych latach: Limanowski, Rabowski, Goetel, Sokołowski, Andrusov. Znakiem nadchodzących zmian był istotny udział w przygotowaniu zjazdu przedstawicieli młodszych generacji geologów: Kotańskiego, Jaroszewskiego, Lefeldy, Wójcika, Głazka, Roniewicz i innych (Przewodnik, 1959). Byli oni związani z Wydziałem Geologii Uniwersytetu Warszawskiego i należeli do tzw. szkoły tatrzańskiej prof. Passendorfera, która u progu lat 60. wchodziła w okres swojej największej aktywności – „złoty okres tatrzańskiej geologii” (Wójcik, 1988; Szulczewski, 2016). To oni zaczęli nadawać ton tatrzańskiej geologii, korzystając z nowych narzędzi badawczych i koncepcji, przeszli do rekonstrukcji paleogeograficznych i nowych interpretacji tektonicznych, co skutkowało m.in. zmianą poglądów na styl tektoniki Tatr (model dygitycyjno-płaszczowinowy zastąpiono łuskowo-płaszczowinowym) (Kotański, 1961, 1963; Guzik & Kotański, 1963). Ich prace magisterskie i doktorskie wykonywane na UW dostarczyły wiele materiałów do kolejnych arkuszy szczegółowej mapy Tatr, wydawanych w latach 1958–1980. Z okazji zjazdu Sokołowski i Guzik zorganizowali wystawę map i publikacji poświęconych geologii Tatr i Podhala. Jako ciekawostkę można dodać, że wśród zagranicznych uczestników zjazdu nie brakowało sceptyków, których należało przekonywać do płaszczowinowej budowy Tatr (Sprawozdanie, 1961).

Ryc. 7. Przed schroniskiem w Dolinie Miętusiej w Tatrach, 1955 r. Od lewej: prof. Dimitrij Andrusov i prof. Stanisław Sokołowski

Ryc. 9. Dolina Kościeliska w Tatrach, XXXII Zjazd PTG w Zakopanem, 1959 r. Profesor Sokołowski objaśnia stanowisko w Bramie Kantaka

W XXXII Zjeździe PTG w Zakopanem uczestniczyło wiele osób prominentnych w polskiej geologii i prof. Sokołowski podjął próbę zainteresowania ich potrzebą wykonania głębokiego wiercenia w Zakopanem, o co zabiegał bezskutecznie już wcześniej jako kierownik Wydziału Geologii Regionalnej Instytutu Geologicznego. Do zjazdowego numeru Przeglądu Geologicznego przygotował artykuł „W sprawie poszukiwań geologicznych w regionie tatrzańskim” (Sokołowski, 1959c), w którym przedstawił swoje stanowisko. Dyskusje z udziałem fachowców i decydentów, m.in. prof. prof. W. Goetla, B. Krupińskiego i Z. Tokarskiego, ówczesnego wiceprezesa Centralnego Urzędu Geologicznego, zakończyły się pomyślnie. Wykonany w latach 1961–1963 wg projektu Sokołowskiego otwór Zakopane IG-1 przyniósł sukces. Z dużych głębokości uzyskano wody termalne o temperaturze 36°C, które wciąż są eksploatowane do celów rekreacyjnych w zakopiańskim Aqua Parku, a odkrycie stało się podstawą do dalszych prac poszukiwawczych na terenie niecki podhalańskiej, z dobrymi wynikami. Dodać należy, że zainteresowanie wodami termalnymi na Podhalu datuje się na połowę XIX w., kiedy Zejszner odkrył cieplice w Jaszczurówce. Utrzymało się ono w latach międzywojennych i powróciło po 1945 r. dzięki inicjatywom profesorów Gołąba i Sokołowskiego oraz głównego geologa Ministerstwa Zdrowia inż. Potockiego (Sokołowski, 1966, 1973; Chowaniec, 2009).

W latach 50. XX w. Sokołowski uczestniczył także w przygotowaniu „Przeglądowej mapy geologicznej Polski”

w skali 1 : 300 000, w wersji zakrytej i odkrytej, jako autor arkusza Cieszyn, oraz „Mapy geologicznej Karpat polskich” w skali 1 : 200 000. Mapa karpacka, opracowana wspólnie z prof. Henrykiem Świdzińskim, w podziale w owym czasie unikatowej w krajach karpackich, była prezentowana na zjeździe Austriackiego Towarzystwa Geologicznego w Wiedniu w 1958 r. i na konferencji Mapy Tektonicznej Europy w Paryżu w 1959 r., budząc „olbrzymie zainteresowanie i podziw” (Goetel, 1966; Sikora, 1970; Rühle, 1980; Znosko, 1992).

W roku 1957 prof. S. Sokołowski wraz z dr. J. Znosko zostali delegowani przez dyrektora Instytutu Geologicznego prof. Edwarda Rühlego do pracy nad mapą tektoniczną Europy w międzynarodowej Podkomisji Mapy Tektonicznej Świata. W latach 1958–1959 przygotowali pierwszą mapę tektoniczną Polski (w skali 1 : 1 000 000) zaprojektowaną jako część mapy tektonicznej Europy z obszernymi objaśnieniami (Sokołowski & Znosko, 1959, 1960). „Mapa tektoniczna Europy” w skali 1 : 2 500 000 została wydana w 1962 r. w Moskwie, po żmudnych naradach i posiedzeniach zespołu redakcyjnego m.in. w Moskwie (1958), Paryżu (1959), Konstancy (1961) i Pradze (1962), ale jej makietą (próba kolorów) była demonstrowana już w 1960 r. na Międzynarodowym Kongresie Geologicznym w Kopenhadze. Nie obeszło się bez polemik, geolodzy z ZSRS kwestionowali płaszczowinową strukturę Karpat i zarzucali Sokołowskiemu „ultranapizm”. Trzeba wyjaśnić, że był to czas pogłębiającego się w geologii ZSRS sceptycyzmu wobec koncepcji płaszczowinowej budowy gór, co wg Chaina stanowiło reakcję na nadmierne jej forsowanie w przeszłości, ale faktycznie miało silne zabarwienie ideologiczne („oczarowanie zachodnie”; Wysocki, 1955 W: Chain, 1974). Do rozstrzygnięcia sporu doszło podczas zjazdu Asocjacji Karpacko-Bałkańskiej w Zakopanem w 1963 r., kiedy na zaplanowanych przez Sokołowskiego wycieczkach terenowych w Tatrach przekonał on adwersarzy do płaszczowinowej budowy Tatr (Znosko, 1990, 1992; Wójcik, 2000). W zbiorowym opracowaniu „Tectonique de l’Europe” (1964) dołączonym do mapy znalazły się dwie prace Stanisława Sokołowskiego: „Carpathes Polonaises” oraz przygotowana wspólnie z Jerzym Znosko „The Area of Hercynian Folding within Poland” (Sokołowski, 1964; Sokołowski & Znosko, 1964).

Wspominał po latach prof. Jerzy Znosko: „Razem z prof. Stanisławem Sokołowskim zostałem czynnym członkiem Podkomisji Mapy Tektonicznej Świata Międzynarodowego Kongresu Geologicznego. Utrwaliwszy sobie pozycję i opinię naukową w pracach tej Podkomisji, zostałem w przyszłości zaproszony do współpracy w Komisji Tektonicznej Asocjacji Karpacko-Bałkańskiej i w Projekcie IGCP NR 86 »SW border of East-European Platform«” (Znosko, 2007). O swoim przyjacielu Sokołowskim zaś pisał: „Od czasu Asocjacji Karpacko-Bałkańskiej w 1963 r. wymawiał się od zagranicznych wyjazdów naukowych. W ogóle nie lubił wyjeżdżać. Najlepiej czuł się w Tatrach, z którymi był związany emocjonalnie i urodzeniem” (Znosko, 1992). Profesor Sokołowski, podobnie jak jego mistrz Ferdynand Rabowski (Miecznik, 2013), był klasycznym geologiem polowym, podstawową metodą jego badań było kartowanie geologiczne. Cenił kameralne dyskusje, natomiast kongresów, sympozjów, oficjalnych wystąpień raczej unikał. Wiadomo, że nie był dobrym mówcą, ale atmosfera konferencji nie odpowiadała mu generalnie. Kazimierz Guzik zauważył, że po Uhligu to Rabowski i Sokołowski odznaczyli się największą w gronie geo-

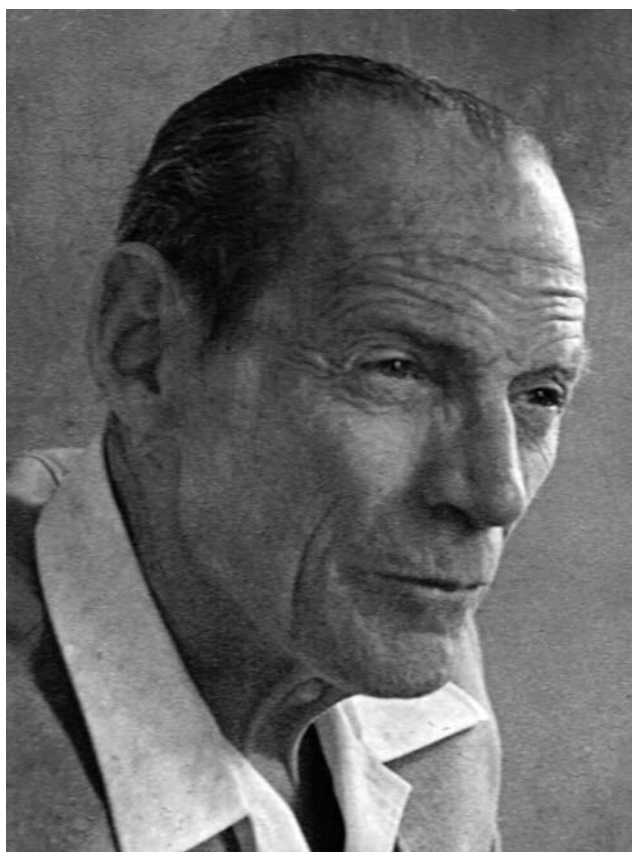

Ryc. 10. Kasprowy Wierch 1959 r., konferencja na temat „Mapy geologicznej Polski” w skali 1 : 200 000. Na czele prof. Stanisław Sokołowski, po lewej dr. Vladimír Zoubek i mgr Edmund Rutkowski (w jasnym płaszczu). Fot. L. Sawicki. Biul. Inst. Geol., 248, 1970

logów tatrzańskich konsekwencją w dążeniu do kartograficznego ujęcia wyników własnych badań i stanu wiedzy o geologii Tatr (Guzik, 1959). Zaś Walery Goetel wspominał, że podczas badań nad zawiłą budową tektoniczną Tatr związał się z dwoma geologami: „z którymi współpraca dawała prawdziwą satysfakcję. Pierwszym z nich był Ferdynand Rabowski, zmarły niestety przedwcześnie. Drugim geologiem, z którym współpracowałem i współpracuję w Tatrach, jest Stanisław Sokołowski, obecny profesor w Instytucie Geologicznym w Warszawie” (Goetel, 1976). Niestety, pogłębiające się kłopoty zdrowotne, słabnący wzrok i reumatyzm, stopniowo ograniczały aktywność Sokołowskiego w terenie.

W 1962 r. profesor Sokołowski przyjął stanowisko kierownika Zakładu Wydawnictw IG, ale w następnym roku chętnie przeszedł na stanowisko kierownika Pracowni Tekstów w tym zakładzie, ponieważ zwolniło go to z części administracyjnych obowiązków, których nie lubił. Z rozległego dorobku wydawniczego Sokołowskiego, poza „Szczegółową mapą Tatr Polskich”, o której była już mowa, trzeba wymienić „Mapę geologiczną Pienińskiego Pasa Skałkowego” w skali 1 : 10 000 Krzysztofa Birkenmajera, wspólnie z Olgą Guzik, (9 arkuszy), „Mapę geologiczną Karpat polskich” w skali 1 : 900 000 (1963), część „Mapy geologicznej Polski” w skali 1 : 2 000 000 obejmującą Karpaty, Sudety i fragment Masywu Czeskiego do „Atlasu narodowego Polski” (1974) i liczne mapy szkolne, popularyzujące wiedzę geologiczną, publikowane jako mapy ścienna, podręczne i atlasowe, wspólnie z Edwardem Rühle i Marią Tyską (Sikora, 1970; Rühle, 1980).

Bardzo ważnym wydarzeniem w polskiej geologii było podjęcie przez Instytut Geologiczny w 1963 r. decyzji o opracowaniu syntezy geologicznej kraju pod ogólnym tytułem „Budowa geologiczna Polski”. Pomysłodawcą był prof. Rühle, zrazu nic nie zapowiadało tak wielkiej skali przedsięwzięcia, planowanego na dwa lata, a faktycznie realizowanego ponad 40 lat, którego wyniki przerosły najśmielsze oczekiwania. Był to czas niezwykle intensywnych w Polsce geologicznych badań regionalnych i poszukiwań surowców mineralnych na potrzeby gwałtownie budowanego przemysłu ciężkiego. Początki realizacji przedsięwzięcia były trudne, nie brakowało wpływowych przeciwników, którym nie podobało się samodzielne podjęcie

Ryc. 12. Profesor Stanisław Sokołowski, ok. 1971 r.

tak prestiżowego zadania przez instytut. Jednocześnie wobec obfitości nowych materiałów geologicznych (wciąż napływających), bardzo szybko uświadamiano sobie ogrom zadania, którego celem miał być szczegółowy obraz budowy geologicznej Polski. Szerzej napisał o tym w swojej książce „Geologia moją pasją” doc. Stefan Cieśliński, jeden z aktywnych uczestników wydarzeń (Cieśliński, 2014).

Prof. Sokołowski został powołany na redaktora naczelnego „Budowy geologicznej Polski”, szybko jednak się okazało, że ze względu na stan zdrowia i rosnącą skalę zadania trudno mu będzie sprostać wyzwaniu, szczególnie, że był badaczem kameralnym, który pracował na ogół sam lub w małych zespołach. W pierwszej części I tomu „Budowy geologicznej Polski” (1968), poświęconej stratygrafii prekambriu i paleozoiku Stanisław Sokołowski jest współautorem rozdziałów wprowadzających „Główne jednostki i rozwój geologiczny Polski jako części Europy” i „Górotw alpejski”.

W roku 1965 Sokołowski stanął na czele Zespołu dla Geologii Podhala i Tatr i zajął się dalszą penetracją niecki Podhala. Pod jego kierunkiem została opracowana dokumentacja złożeń wód termalnych w Zakopanem, a w latach 1967–1969 z jego inicjatywy i pod jego kierunkiem wykonano projekt poszukiwań surowców bitumicznych w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej. Był także konsultantem i autorem weryfikacji dokumentacji „Hydrogeo” dla zbiornika czorsztyńskiego (Osika, 1970), w związku ze zbliżającą się realizacją inwestycji. Zaś w Tatrach kontynuował badania terenowe w strefie reglowej między Kopami Sołtysimi a Białką (Sokołowski, 1978). Zbliżając się do siedemdziesiątki, zaczął planować emeryturę, ale w końcu został jeszcze w instytucie, a jego ostateczne odejście zostało wymuszone skomplikowanym złamaniem kości udowej w 1975 r. Kilka lat wcześniej przeniósł się do Zako-

panego do nowo wybudowanego domu „W jałowcach”, nadzorując stamtąd wykonanie własnego projektu badań strukturalno-facjalnych i poszukiwawczych w południowym skrzydle niecki Podhala. Żywo interesował się pracami nad szczegółową mapą geologiczną Tatr, jego siostrzenica Pani Anna Walenta wspomina, jak to Wuj, będąc już emerytem, prawie osiemdziesięcioletkiem po poważnym złamaniu nogi, ale wciąż czynnym konsultantem naukowym przy realizacji mapy Tatr, zaproponował jej wspólną wycieczkę w rejon Zawraciku Kasprowego. Celem było sprawdzenie jakichś szczegółów budowy geologicznej w terenie. Po wyjaśnieniu sprawy, co wymagało wdrapywania się którymś ze żlebów na Zawracik poganiał ją w zejściu w obawie, że nie zdążą wrócić przed zamknięciem sklepów w Zakopanem (A. Walenta, inf. ustna, 2016).

Wszyscy wspominają życzliwość prof. Stanisława Sokołowskiego wobec współpracowników i młodych adeptów geologii, a także chętnie okazywaną pomoc w pracy, chociaż, jak zauważył prof. Kazimierz Maślankiewicz, „niejednokrotnie łączyło się to z przekazywaniem swych oryginalnych pomysłów i koncepcji geologicznych (Maślankiewicz, 1950). W najbliższej rodzinie prof. Sokołowski jest pamiętany jako samotnik, pedant, człowiek niezwykle skupiony na swojej pracy i miłośnik do Tatr, których sekrety znał jak mało kto. Jego wnuk Pan Michał Sokołowski napisał w mailu: „Raz zaprowadził swojego syna Marka do „tajemniczego wąwozu”, w którym pionowe ściany osłaniały strumień z białym piaskiem. Nigdy później nie udało się nam trafić do tego wąwozu, pomimo iż mój Ojciec również znał doskonale góry i był świetnym taternikiem”.

U schyłku życia prof. Stanisław Sokołowski powrócił do Warszawy, ale po śmierci 3 kwietnia 1990 r., zgodnie z jego wolą, został pochowany u stóp Tatr w rodzinnym grobowcu na Pęksowym Brzyzku.

Państwu Annie i Zbigniewowi Walentom, Pani Elżbiecie Kornberger-Sokołowskiej i Panu Michałowi Sokołowskiemu serdecznie dziękuję za wspomnienia o Wuju, Teściu i Dziadku oraz za udostępnienie fotografii. Panu profesorowi Zbigniewowi Wójcikowi jestem wdzięczny za rozmowy o Mistrzu, a także przeczytanie manuskryptu artykułu i cenne uwagi. Za rozmowę o Stanisławie Sokołowskim dziękuję także Panu mgr. Andrzejowi Iwanowowi. Osobne podziękowania jestem winien Pani mgr Marii Wąsik z archiwum Muzeum Ziemi PAN i Pani mgr Joannie Kacprzak, kierownikowi Archiwum Zakładowego Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie.

LITERATURA

- BIAŁAS S. & SZYBIŃSKI A. 1959 – Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie w latach 1919–1959. Kronika. T.1 Nakł. AGH, Kraków, s. 206.
 BIRKENMAJER K. 1954 – Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w pienińskim pasie skałkowym w latach 1950–1951. Biul. Inst. Geol., 86: 81–115.
 BIRKENMAJER K. 1965 – Zarys budowy geologicznej Pienińskiego Pasa Skałkowego. Roczn. Pol. Tow. Geol., 35 (3): 327–407.
 BURTAN J., KSIĄŻKIEWICZ M. & SOKOŁOWSKI S. 1933 – O występowaniu łupków radiolarytowych w kredzie średniej Beskidów Zachodnich. Roczn. Pol. Tow. Geol., 9: 96–99.
 BURTAN J. & SOKOŁOWSKI S. 1956 – Nowe badania nad stosunkiem regionu magurskiego do krośnieńskiego w Beskidach Zachodnich. Prz. Geol., 10: 457–458.
 CHAIN W.J. 1974 – Geotektonika ogólna. Przekład z ros. Z. Kotański. Wyd. Geol., Warszawa, s. 615.
 CHOWANIEC J. 2009 – Hydrogeologia Tatr i Podhala oraz zagadnienia geotermii. LXXXIX Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Bukowina Tatrzańska. Państw. Inst. Geol., Warszawa: 52–66.
 CHWAŚCIŃSKI B. 1979 – Z dziejów taternictwa. O górach i ludziach. Sport i Turystyka, Warszawa, s. 263.

- CIEŚLIŃSKI S. 2014 – Geologia moją pasją. Stow. Emeryt. Prac. Państw. Inst. Geol., Warszawa, s. 190.
- CZARNIECKI S. 1964 – Zarys historii geologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. UJ Wyd. Jubileuszowe, t. XIV, Kraków, s. 146.
- GŁAZEK J. & ZNOSKO J. 2003 – Profesor Roland Brinkmann (1898–1995); życie, pomówienia i fakty – przyczynek do okupacyjnej historii geologii w Polsce. *Prz. Geol.*, 51 (4): 299–305.
- GOETEL W. 1966 – 40-lecie pracy naukowej prof. Stanisława Sokołowskiego. *Prz. Geol.*, 14 (2): 56–58.
- GOETEL W. 1976 – Pod znakiem optymizmu. Wspomnienia. Wyd. Literackie, Kraków, s. 165.
- GOETEL W. & SOKOŁOWSKI S. 1930 – Tektonika serji reglowej okolicy Zakopanego. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 6: 235–301.
- GUZIK K. 1959 – Mapa geologiczna Tatr Polskich w skali 1 : 10 000. *Prz. Geol.*, 5 (8): 344–347.
- GUZIK K. & KOTAŃSKI Z. 1963 – Tektonika regli zakopiańskich. *Acta Geol. Pol.*, 13 (3–4): 387–424.
- HORWITZ L. 1963 – Budowa geologiczna Pienin. *Prace Inst. Geol.*, 38: 15–152.
- KAMIENSKI M. 1970 – Ocena działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej Prof. Dra Stanisława Sokołowskiego. Teczka osobowa S. Sokołowskiego. Arch. Zakład. PIG, maszynopis, s. 5.
- KLECZKOWSKI A. 1962 – Początki geologii inżynierskiej w Polsce. Studia i materiały z dziejów nauki polskiej. Seria C, z. 5: 61–78.
- KOTAŃSKI Z. 1961 – Tektogeneza i rekonstrukcja paleogeografii pasma wierzchołowego w Tatrach. *Acta Geol. Pol.*, 11 (2–3): 187–412.
- KOTAŃSKI Z. 1963 – Nowe elementy budowy masywu Czerwonych Wierchów. *Acta Geol. Pol.*, 13 (2): 149–197.
- KRAJEWSKI S. 1955 – Maurice Lugeon (1870–1953). *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 23: 191–209.
- KSIĄŻKIEWICZ M. & SOKOŁOWSKI S. 1934 – Remarques sur la geologie des montagnes de Czywczyn (Carpates Orientales). *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 10: 506–517.
- MALINOWSKI J. 1960 – Badania geologiczno-inżynierskie. Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego 1919–1959. Cz. I. *Prace Inst. Geol.*, 30: 381–390.
- MAŚLANKIEWICZ K. 1950 – Dr Stanisław Sokołowski (opinia). Teczka osobowa S. Sokołowskiego. Arch. Zakład. PIG, maszynopis, s. 2.
- MICHALIK A. 1970 – Badania geologiczno-inżynierskie prowadzone przez Profesora Stanisława Sokołowskiego. *Biul. Inst. Geol.*, 248: 45–75.
- MIECZNIK J.B. 2013 – Ferdynand Rabowski – wybitny tektonik i człowiek gór. *Prz. Geol.*, 61 (3): 172–177.
- MIECZNIK J.B. 2014a – Zbigniew Sujkowski – uczonec i żołnierz. *Prz. Geol.*, 62 (5): 234–239.
- MIECZNIK J.B. 2014b – Ludwik Horwitz – badacz pienińskiego pasa skałkowego, najtrudniejszej struktury Karpat. *Prz. Geol.*, 62 (6): 290–294.
- MIECZNIK J.B. 2015 – Stanisław Tyski – Człowiek Instytutu. *Prz. Geol.*, 63 (12/2): 1443–1449.
- MIECZNIK J.B. 2016 – Profesor Bohdan Świdorski – niestrudzony badacz tektoniki Karpat. *Prz. Geol.*, 64 (11): 881–888.
- OSIKA R. 1970 – Uzasadnienie do wniosku w sprawie przyznania ob. prof. dr. Stanisławowi Sokołowskiemu emerytury dla pracowników zasłużonych. Teczka osobowa S. Sokołowskiego. Arch. Zakład. PIG, maszynopis, s. 5.
- PARYSCY W.H. i Z. 1995 - Wielka encyklopedia tatrzańska. Wyd. Górskie, Poronin: 1118.
- PASSENDORFER E. 1978 – Rozwój poglądów na budowę geologiczną Tatr w okresie powojennym. *Pr. Muz. Ziemi*, 28: 3–33.
- PASSENDORFER E. 1983 – Jak powstały Tatry. Wyd. Geol., Wyd. VII, Warszawa, s. 286.
- PIOTROWSKA K. & WÓJCIK Z. 2008 – Kartografia geologiczna Tatr. *Prz. Geol.*, 56 (12): 1069–1078.
- PRZEWODNIK XXXII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego w Tatrach i na Podhalu, 3–7 wrzesień 1959. Wyd. PTG, Warszawa, s. 147.
- RABOWSKI F. 1954a – Stosunki strukturalne tatrzańskich płaszczowin reglowych na prawym zboczu Doliny Kościeliskiej w okolicy Uplazu Miętusiego i ich znaczenie. *Biul. Inst. Geol.*, 86: 17–28.
- RABOWSKI F. 1954b – Badania w grupie Kominów Tylkowych wykonane w r. 1938. *Biul. Inst. Geol.*, 86: 29–35.
- RABOWSKI F. 1959 – Serie wierchowe w Tatrach Zachodnich. *Prace Inst. Geol.*, 27: 11–178.
- RABOWSKI F. & GOETEL W. 1925 – Budowa Tatr. Pasma reglowe. *Spraw. Państw. Inst. Geol.*, 3 (1–2): 189–224.
- RÜHLE E. 1980 – 80-lecie Profesora Stanisława Sokołowskiego. *Prz. Geol.*, 28 (11): 605–607.
- RÜHLE E. & TYSKI S. 1989 – Wspomnienie o losach wojennych pracowników i współpracowników Państwowego Instytutu Geologicznego w czasie drugiej wojny światowej. *Kwart. Geol.*, 33 (1): 13–27.
- SIKORA W. 1970 – Profesor Stanisław Sokołowski jako geolog karpaccy. *Biul. Inst. Geol.*, 248: 11–44.
- SMULIKOWSKI K. 1994 – Droga po kamieniach. Wspomnienia. Warszawa, s. 396.
- SOKOŁOWSKI S. 1925 – Spostrzeżenia nad wiekiem i wykształceniem liasu reglowego w Tatrach. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, II: 78–84.
- SOKOŁOWSKI S. 1930 – Sprawozdanie z badań wykonanych w r. 1929 na ark. Dobromil. *Posiedz. Nauk. Państw. Inst. Geol.*, 27: 21–24.
- SOKOŁOWSKI S. 1931 – Sprawozdanie z badań wykonanych w r. 1930 na ark. Dobromil. *Posiedz. Nauk. Państw. Inst. Geol.*, 30: 46–48.
- SOKOŁOWSKI S. 1936 – Geologia doliny Dunajca między Tropiem a Kurowem. *Kosmos A*, 60: 49–93.
- SOKOŁOWSKI S. 1947 – Osuwisko w Sadowiu w przekopie linii kolejowej Tunel-Kraków. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 32: 5–25.
- SOKOŁOWSKI S. 1948 – Tatry Bielskie. Geologia zbczycy południowych. *Pr. Państw. Inst. Geol.*, 4, s. 47.
- SOKOŁOWSKI S. 1954a – Życiorys. Teczka osobowa S. Sokołowskiego. Arch. Zakład. PIG, maszynopis, s. 4.
- SOKOŁOWSKI S. 1954b – Kilka nowych spostrzeżeń z geologii pienińskiego pasa skałkowego. *Biul. Inst. Geol.*, 86: 37–57.
- SOKOŁOWSKI S. 1959a – Zdjęcie geologiczne strefy eocenu numulitowego wzdłuż północnego brzegu Tatr Polskich. *Biul. Inst. Geol.*, 149: 197–213.
- SOKOŁOWSKI S. 1959b – Zarys geologii Tatr. *Biul. Inst. Geol.*, 149: 19–98.
- SOKOŁOWSKI S. 1959c – W sprawie poszukiwań geologicznych w regionie tatrzańskim. *Prz. Geol.*, 5 (8): 341–343.
- SOKOŁOWSKI S. 1961 – Uwagi o wynikach nowych badań nad tektoniką Tatr. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 30 (4): 389–412.
- SOKOŁOWSKI S. 1964 – Carpathes Polonaises. Région plissée alpine. [W:] *Tectonique de l'Europe*. IV, Nauka, Moscou: 290–303.
- SOKOŁOWSKI S. 1966 – Głębokie wiercenie w Zakopanem. *Wierchy*, 34 (za 1965): 80–87.
- SOKOŁOWSKI S. 1967 – Odpowiedź na ankietę „Nauki geologiczne w czasie wojny 1939–1945”. Arch. Muz. Ziemi, maszynopis, s. 2.
- SOKOŁOWSKI S. 1973 – Geologia paleogenu i mezozoicznego podłoża południowego skrzydła niecki podhalańskiej w profilu głębokiego wiercenia w Zakopanem. *Biul. Inst. Geol.*, 265: 5–103.
- SOKOŁOWSKI S. 1978 – Geologia strefy reglowej Tatr Polskich między Kopami Sołtysimi a Białką. *Pr. Muz. Ziemi*, 28: 35–61.
- SOKOŁOWSKI S. & WALEWSKI J. 1935 – Badania geologiczno-górniczne nad złożem węgla brunatnego w Grudnie Dolnej. *Prz. Gór.-Hutn.*, 27: 325–344.
- SOKOŁOWSKI S. & ZNOSKO J. 1959 – Projekt mapy tektonicznej Polski jako części mapy tektonicznej Europy. *Kwart. Geol.*, 3 (1): 1–24.
- SOKOŁOWSKI S. & ZNOSKO J. 1960 – Eléments principaux de la tectonique de Pologne. *Pr. Inst. Geol.*, 30 (2): 441–465.
- SOKOŁOWSKI S. & ZNOSKO J. 1964 – The area of Hercynian folding within Poland. Areas of Variscan folding. [W:] *Tectonique de l'Europe*. III, Nauka, Moscou: 142–153.
- SROKA S.T. 2000 – Sokołowski Stanisław Piotr (1865–1942). *PSB T. XL/2*, z. 165, Warszawa-Kraków: 192–195.
- SZULCZEWSKI M. 2016 – Nauki geologiczne. [W:] *Nauki ścisłe i przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim*. Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016. Wyd. UW, Warszawa: 546–669.
- ŚWIDORSKI B. 1952 – Z zagadnień tektoniki Karpat północnych. *Pr. Państw. Inst. Geol.*, 8, s. 142.
- WÓJCIK Z. 1988 – Edward Passendorfer i złoty okres geologii tatrzańskiej. *Wierchy*, 54 (za 1985): 45–61.
- WÓJCIK Z.J. 2000 – Sokołowski Stanisław Euzebiusz (1900–1990). *PSB T. XL/2*, z. 165, Warszawa-Kraków: 195–197.
- WÓJCIK Z. 2009 – Walery Goetel. Rektor trudnych czasów Akademii Górniczo-Hutniczej. Wyd. AGH, Kraków, s. 349.
- ZNOSKO J. 1990 – Wspomnienie o prof. dr Stanisławie Sokołowskim. *Prz. Geol.*, 38 (10): 468–470.
- ZNOSKO J. 1992 – Stanisław Sokołowski (1900–1990). *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 62: 105–109.
- ZNOSKO J. 2007 – Wspomnienia i rozmowy z milczeniem. Część pierwsza. *Analecta, studia i mat. z dziejów nauki*, 16 (1–2): 353–432.

Praca wpłynęła do redakcji 26.01.2017 r.
Akceptowano do druku 10.02.2017 r.

Serwis fotograficzny na str. 198

Profesor Stanisław Sokołowski, klasyk geologii tatrzańskiej (patrz str. 211)

Ryc. 6. Stanisław Sokołowski w stalagu, 1940 r.

Ryc. 3. Kraków 1934 r. Od lewej: dr Czesław Kuźniar, dr Jadwiga Burtan, doc. Marian Książkiewicz, dr Stanisław Sokołowski. Biul. Inst Geol., 248, 1970

Ryc. 5. Stanisław Sokołowski (z lewej) z siostrą Zofią i bratem Adamem w Tatrach, lata 30. XX w.

Ryc. 8. Profesor Stanisław Sokołowski z żoną Ireną, ok. 1955 r.

Ryc. 11. Profesor Sokołowski z synem Markiem, Zakopane 1971 r. Fot. 5, 6, 8, i 11 ze zbiorów rodzinnych